

MÁHTTODEPARTEMEANTA

Bagadus

Boarrásepmosis nuoramussii

Ovttasbargu ja oktavuoha
mánáidgárddi ja skuvlla gaskka

MÁHTTODEPARTEMEANTA

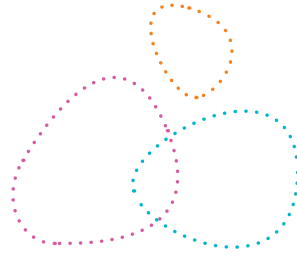
Bagadus

Boarrásepmosis nuoramussii

Ovttasbargu ja oktavuoha
mánáidgárddi ja skuvlla gaskka

Sisdoallu

Ovdasátni	7
Bagadusa birra	8
Njuolggadusat ja rámmaeavttut	10
Goabbatlágán oahppankultuvrrat mánáidgárddis ja skuvllas	12
Gehppes sirdimat mánnái	14
Mánáidgárdemánát berrejit oahpásnuvvat skuvllain ja skuvlaastoáiggeortnegiin	16
Váhnemat galget maddái mielde	19
Buorre diehtujuohkin juohke máná birra ovdal skuvlaálgima	20
Oktilisvuohta mánáide geat bohtet mánáidgárddiin gos sámi giella ja kultuvra lea guovddážis	21
Oktilisvuohta mánáide geat dárbašit erenoamáš heiveheami ja čuovvoleami	21
Ovttasbarggu ja oktavuoda heiveheapmi – beliid rollat	24
Suohkana rolla	24
Mánáidgárddi ja skuvlla rolla	27
Fylkkamánni	28
Loahpas	29
Vuođđodokumeanttat	30
Girjjálašvuođalistu	30

Ovdasátni

Vuosttaš skuvlabeaivi lea deatalaš mearkabeaivi máná eallimis. Eatnasiidda lea dát dakkár beaivi masa sihke máná ja váhnemat illudit. Lea deatalaš láchit diliid nu ahte mánás šaddá buorre skuvlaálgin.

Lea erenoamáš oaidnit movt smávva mánát ohppet, oaidnit movt giella dadistaga boahtá sadjái, movt motorihkka ovdána ja movt máná sajáiduvvá birrasii. Ođđaset máhttu mánáid ovdáneami birra deattuha smávva mánáid oahppannávcca, ja erenoamážit – man stuora vuoitto sáhtta oazžut maŋjelis eallimis go buorre oahppan láchčojuvvo árra jagiid juo.

Máhttoaministtarin deattuhan mun man mávssolaš lea ovddidit ollislašvuoda oahppomannolagas, ja háhkat buriid rámmaid vai mánát ovdánit ja šaddet oadjebassan. Dát lea maiddá deatalaš go máná galgá sirdit mánáidgárddis skuvlii. Ovttasbargu ása-
husaid gaskka sáhtta hábmet mánái ollislašvuoda ja oktavuoda dán sirdimis. Mánáid-
gárddi ja skuvlla ovttasbargui gullá sihke dat áigi mii lea ovdal, sirddidettiin ja maŋjel
go máná heaitá mánáidgárddis ja álgá skuvlii.

Olu suohkaniin, mánáidgárddiin ja skuvllain leat buorit ovttasbargorutiinnat mánáid-
gárddi, skuvlla ja váhnemiid gaskka. Danne dovdet oallugat bagadusa sisdoalu. Mun
sávan ahte bagadus sáhtta leat veahkkin suohkaniidda, mánáidgárddiide ja skuvllaide
gos eai leat vuos rutiinnat sajis, ja ahte dat movttiidahtášii daid ása-
husaid gos juo leat buorit ovttasbargorutiinnat.

Bård Vegar Solhjell

Máhttoaministtar

Bagadusa birra

Bagadusa ulbmil lea nannet mánáidgárddi ja skuvlla oktavuoda ja fuolahit ahte mánáide šaddá geahpasin álgit skuvlii. Mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiid, mánáidgárddiid ja skuvllaid ovttasbargu lea eaktun jus dán galggaš nagodit.

St.dieđ. nr. 16 deattuha *árra doaimmaid eallinagi oahppamii*. Árra doaimmat mearkašit ahte oahpahuovuogádat galgá láchit diliid nu ahte buohkat árrat váldojuvvojit mielde buriid oahppoproseassaide. Buorre kvalitehta ja oktavuoha oahpahuovuogádagas boahhtá buot mánáide, nuoraide ja rávisolbmuide buorrin, ja das lea erenoamáš stuora mearkašupmi joavkkuide ja ovttaskas olbmuide geat sáhttet gahččat oahpahuovuogádaga olggobeallái.

Lea go gearggus skuvladillái, dan ferte árvvoštallat máná birra-siid, bearraša, seamma ahkásaččaid, mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheddjiid ektui.

Mánáid ja nuoraid oahppanvejolašvuodaid ferte hukset veahážiid mielde. Nuoramusain lea ain nanu oahppanmokta ja olu vejolašvuodát. Go vásihit oktavuoda mánáidgárddi ja skuvlla gaskka, ja oadjebasvuoda sirdima olis, de bidjá dat buori vuodu viidáset oahppomannolahkii.

Go skuvlaálgin lahkona, de leat mii dábálaččat deattuhan máná individuála eavttuid sihkkarastin dihte ahte mánná lea «gearggus» álgit skuvlii. Ođđaset dutkan lea čájehan ahte ráhkkanepmi skuvladillái ferte sisttisdoallat viidát perspektiivva. Lea go gearggus skuvladillái, dan ferte árvvoštallat máná birrasiid, bearraša, seamma ahkásaččaid, mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheddjiid ektui.

Dát bagadus galgá vuosttažettiin addit njuolggadusaid ja ávžžehusaid barggus, čilget gustovaš mearrádusaid suorggis ja čájehit buriid vugiid movt sáhtttá čuoovvilit dáid mearrádusaid. Váhnemat ja váhnensadjásaččat (dán rájes gohčoduvvojit buohkat váhnemin) galget leat aktiivvalaš bealit ovttasbarggus, ja bargu galgá čuoovvut gustovaš lágaid ja njuolggadusaid.

Bagadus lea huksejuvvon golmma oassái ja sisttisdoallá:

- Ovttasbarggu ja oktavuoda rámmaeavttut, dása gullet maiddái njuolggadusat ja iešguđetlágán oahppankultuvrrat.
- Eavttut háhkat buori oktavuoda ja buori sirdima mánnái.
- Ávžžehusat ovttasbarggu heiveheami dáfus ja daid iešguđetge beliid rollaid čilgen.

Nannet mánáidgárddi ja skuvlla oktavuoda

Hui olu mánáide lea mánáidgárde vuosttaš ášahus gos deaivvadit eallinagi oahppamiin, ja sirdin mánáidgárddis skuvlii lea šaddame universála vásáhussan buot mánáide. Nannet mánáidgárddi ja skuvlla oktavuoda lea seamma go láchit diliid ollislaš oahppomannolahkii mii fuolaha ovttaskas máná dárbbuid. Lea sihke dan birra ahte máná oahppanpotensiála fuolahuvvo, nannejuvvo ja ovddiduvvo árrat juo, ja ahte mánná oažžu vejolašvuoda viidáset skuvlamannolagas ovddidit máhtuid ja vásáhusaid maid lea mánáidgárddis ožžon.

Bagadus ávžžuha ahte:

- Mánáidgárdeáigi loahpahuvo buriin vugiin ja ahte skuvla ja skuvlaastoáiggeortnet ráhkkaniit dustet máná.
- Máná oahpásnuvvá skuvllain buori áiggis ovdal vuosttaš skuvlabeaivvi.
- Lea oktavuoha ja ovdáneapmi mánáidgárddi ja skuvlla oahpposisdoalus.
- Váhnemat dohkkehít diehtosirdima mánáidgárddis skuvllii ja ahte sáhttet aktiivvalaččat váikkuhit dása.
- Oahpaheddjiin mánáidgárddis ja skuvllas leat oktasaš deaivvadanbáikkit gos sáhttet čielggadit vuordámušaid, ovddidit gelbbolašvuoda ja plánet ovttas.
- Suohkan álggaha, pláne, dárkkista ja čuovvola ovttasbargodoaimmaid bajit plánaid bokte. Plánat berrejit maiddái váldit searvá sihke suohkana ja priváhta mánáidgárddiid ja skuvllaid.
- Mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádiin lea bajimus ovddasvástádus láchit diliid ovttasbargui.

Buorre oktavuoha galgá fuolahit máná dárbbu oadjebasvuhtii sirdinproseassas ja gozihit ahte oahpahu heivehuvvo ovttaskas máná vuosttaš skuvlabeaivvi rájes juo.

Sirdinproseassat leat hearkkit

Sirdin sáhtta čilgejuvvot nuppástusproseassan man máná ja váhnemat vásihit go luhpet ovtta sajis ja álget nubái. Dát sirdimat mielddisbuktet rollanuppástusaid mat fas mielddisbuktet ahte vuordámušat ja gáibádusat máná rivdet. Sirdimat guoskkahit maiddá birrasa mii lea máná, váhnemiid, bearrašiid ja ustibiid birra, ja dá leat rašes dilít gos ovttasbargu beliid gaska lea erenoamáš deatalaš. Lea deatalaš dovddastit ahte sirdinproseassat leat hearkkit ja ahte dat sáhttet juogo nannet dahje billistit máná ovdáneami, iešgova ja eallingelbbolašvuoda.

Sirdimat ja jođánis molsašumit leat oassin árgabeaivvis

Sirdimat ja jođánis molsašumit leat oassin odđáigásaš mánáid árgabeaivvis. Min viđa-guđajahkásaččat leat mángii juo vásihan sirdimiid iešguđetge oktavuodain, ovdamearkka dihte ruovttus mánáidgárdái, iešguđetge mánáidgárdejoavkkuid gaska ja iešguđetge astoáiggedoaimmaid gaska. Dađistaga stuorát beroštupmi nuoramus mánáid oahppamii lea mielddisbuktán stuorát dihtomielalašvuoda das man deatalaš kontinuitehta árra oahppan- ja fuolahusfálaldagas lea. Mihttu ii leat garvit sirdimiid, danne go sirdimat leat oassin eallimis. Mihttu lea garvit ahte dat šaddet beare stuorisin, ja láchit diliid nu ahte máná birge daiguin ja nanosmuvvá.

Mánáidgárddi ja skuvlla ovttalágánvuodaid ja erohusaid galgá bisuhit

Go láchá oktilisvuoda, ovttasbarggu ja gehppes sirdima, de lea deatalaš ahte mánáidgárddi ja skuvlla iešvuodát ja goabatlágán mandáhtat bisuhuvvojit. Mánáidgárddi ja skuvlla ovttalágánvuodaid ja erohusaid galgá bisuhit, seammás go goappašat ásašusain lea ovddasvástádus ovddidit ovttasbarggu mii fuolaha oktilisvuoda máná oahppomannolagas.

Buorre oktavuoha galgá fuolahit máná dárbbu oadjebasvuhtii sirdinproseassas ja gozihit ahte oahpahu heivehuvvo ovttaskas máná vuosttaš skuvlabeaivvi rájes juo.

Njuolggadusat ja rámmaeavttut

Sihke mánáidgárddis ja skuvllas lea ovddasvástádus fuolahit gehppes sirdima.

Sihke mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaoplánas ja oahpahusa prinsihpain nannejuvvo ahte mánáidgárddi ja skuvla galget ovttasbargat nu movt mánnái lea buoremus. Mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaoplána 5.1.-kapihttalis čuožžu:

Mánáidgárddi galgá, ovttasráđiid skuvllain, láchčit mánáid áigemolsuma mánáidgárddis vuosttaš ceahkkái dahje astoáiggeortnegii. Dat galgá dahkkot ovttasráđiid máná ruovtuin. Plánat mánáid sirdimis mánáidgárddis skuvllii fertejit čállojuvvot mánáidgárddi jahkeplánii. (Máhttodepartemeanta 2006:53).

Viidáseappot seamma kapihttalis rávvejuvvojit mánáidgárddit ja skuvllat gaskaneaset juogadit dieđuid goabbat ášahusaid doaimmaid birra. Rámmaoplána čujuha ahte mánáidgárddis lea ovddasvástádus láchčit diliid nu ahte mánná beassá buriin vugiin earránit mánáidgárddis ja illudit skuvllii álgit.

Oahpahusa prinsihpain (Oahpahusplakáhtas) čuožžu ahte: *Buorre ja systemáhtalaš ovttasbargu mánáidgárddi ja mánáidceahki, mánáidceahki ja nuoraidceahki, nuoraidceahki ja joatkkaoahpahusa gaskka, galgá geahpidit sirdima dáid iešguđetge cehkiid gaskka oahpahusmannolagas (Oahpahusdirektoráhtta 2006:33).*

Mánáidgárddi sisdoalu ja bargguid rámmaoplána ja oahpahusa prinsihpaid vuodul lea sihke mánáidgárddis ja skuvllas ovddasvástádus láchčit ovttasbarggu dán guovtti ášahusa gaskii.

*Berre leat oktasá
mihttu nannet
oahppanmovtta.*

Goabbatládán oahppankultuvrrat mánáidgárddis ja skuvllas

Sihke mánáidgárdi ja skuvla leat stoahkama ja oahppama arenat, ja goappašagat galget čalmmustahttit dásseárvvu ja kvalitehta fuolahusas ja oahpahusas. Seammás leat dain muhtun muddui goabbatládán mandáhtat ja goabbatládán oahppankultuvrrat.

Mánáidgárdi áсахussan lea maŋemus logi jagi ovdánan sosiálapedagogalaš árbevierrun gos stoahkan, oahppan, ovdáneapmi, bajásgeassin ja fuolahus leat oassin oktilis ollislašvuodas. Mánáidgárdi lea maidái skuvlaráhkaneaddji árbevieru vuodul hábmejuvvon, mas ulbmil lea addit mánnái buriid eavttuid lihkestuvvat skuvlamannolagas. Dát vuoruheapmi lea dattetge vuosttažettiin dáhpáhuvvon sosiálapedagogalaš ipmárdusrámma siskkobealde. Skuvla áсахussan ges lea árbevirolaččat leamaš eambo ulbmilstivrejuvvon, ja skuvllas lea oahppan hui olu čadnojuvvon gelbbolašvuhtii. lešguđetge oahppankultuvrrat dagahit ahte mánáidgárddis ja skuvllas leat goabbatládán vuolggasajit pedagogalaš barggus.

Eallinagi oahppan

Bargat dáid goabbatládán rámmaid siskkobealde, soaitá leat deataleamos hástalus mainna deaivida go galgá láhčit oktilisvuodá. *Eallinagi oahppan* lea dattetge guhká leamaš sajáiduvvan doaba pedagogalaš suorggis. Riikkaidgaskasaš oktavuodas leat maŋemus jagiid čalmmustahttan mávssolašvuodá háhkat buriid oahppanoktavuodaid árra pedagogalaš fálddagaid ja vuodđoskuvlla gaskka. Sihke oahppoplánaid sisdoallu ja praktihkalaš-metodihkalaš bargu mánáidgárddis ja skuvllas leat olu riikkain lahkonnaddan nubbi nuppi maŋemus jagiid.

Buoremusat oahppá go kognitiiva ja emošunála ovdánanproseassat dáhpáhuvvot oktanis

Kritihkalaš jearaldat mánáidgárdedutkamis našuvnnalaččat ja riikkaidgaskasaččat lea ahte lea go mánáidgárdepedagogihkka jorrane dan guvlui ahte mánát galget leat

láddan álgit skuvlii, ja ahte dát sáhtta dagahit ahte dušše fal barget ráhkkanahhtit mánáid álgit lohkat ja čállit skuvllas. Dutkamat, mat leat čállojuvvon OECD-raportii *Starting strong II 2006:ds*, čájehit dattetge ahte buoremusat oahppá go kognitiiva ja emošunála oahppanproseassat mannet buohtalaga. Dát heive bures oktii mánáidgárddi sosiálapedagogalaš árbevieruin mii deattuha stoahkama, sosiála návccaid ja ollislaš ipmárdusa oahppama hárrái. Ráhkadit buriid ja oktilis oahppomannolagaid ii mearkkaš dušše dan ahte mánáidgárddis galgá leat čielga skuvlaráhkaneaddji sisdoallu mii deattuha máhtto- ja nákcamihtuid.

Rámmaplána ja skuvlla oahppoplánaid gaskka lea oktavuoha

Go mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid rámmaplána ođastuvvui 2006:s, de deattuhuvvui earret eará ahte mánáidgárddi rámmaplána ja skuvlla oahppoplánaid oktavuoha galgá oidnot. Mánáidgárddis ja skuvllas lea goabbatlagán mandáhtta, muhto fágasuorggit ja fágat leat buoremuddui ovttalágánat. Sihke rámmaplána ja skuvlla oahppoplánat deattuhit gielalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš gelbbolašvuoda. Vaikko mihttomearit leat iešguđet ládje hábmejuvvon, de leat dat čieža fágasuorggi mat ovdanbuktojuvvojit rámmaplánas buoremuddui seamma go dat maid mánát deivet fágan maŋjel skuvllas. Danne leat dilit juo láchčojuvvon buori gulahallamii mánáidgárddi ja skuvlla gaskka.

Proseassamihttomearit rámmaplánas ja gelbbolašvuodamihttomearit oahppoplánain

Mánáidgárddi rámmaplánas ja skuvlla oahppoplánain leat mihtut iešguđet ládje hábmejuvvon. Go dovdá daid iešguđetge mihttomeariid, de sáhtta buorebut ipmirdit nuppi mandáhta ja doaimmaid.

Mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid rámmaplánas leat hábmejuvvon *proseassamihttomearit* mat čilgejit movt mánáidgárdi galgá addit mánáide vásáhusaid ja hárbjaneami, ja movt bargit galget bargat vai jokset dáid mihtuid. Rámmaplána ii sisttisoala mihtuid das maid mánáid galgá máhttit dahje diehtit ovdal go geargá mánáidgárddis.

Fágaid oahppoplánat Máhttoloktemis sisttisdollet *gelbbolašvuodamihttomeariid* mat mitalit maid ovttaskas mánáid galgá máhttit go geargá oahpahusain iešguđetge dásiin.

Eat dárbbas leat ovttalágánat jus galgat ovttasbargat

Eat dárbbas leat ovttalágánat jus galgat ovttasbargat, muhto buorre ovttasbargu vuolgá buori ipmárdusas ja máhtus goabbat guoimmiska ovttalágánvuodaid ja iešvuodaid birra. Ii leat daddjon ahte mánáidgárdebargit dihtet mii skuvllas dáhpuhuvvá ja movt oahpaheaddjit barget luohkkálanjas. Seamma ládje sáhtta oahpaheaddjiin skuvllas leat ráddjejuvvon ipmárdus das movt mánáidgárddi árgabeaivi ja oahppandilálašvuoha lea. Mánáidgárddi ja skuvlla ovttasbargu ovddiduvvo ja nannejuvvo vuosttažettiin dalle go gulahallan ja guovttebealát dohkkeheapmi lea vuodđun. Okta mihttomeariin lea oahpásnuvvat goabbat guoimmiska sisdollui ja doaimmaide, ja dáinnalágiin álkibut oaidnit ja ovddidit oktavuoda dán guovtti arena gaskka. Jus rávisolbmot oidnet ollislašvuoda, de lea maiddái stuorát vejolašvuoha ahte mánát vásihit dan.

Mii skuvllas diehtit beare unnán maid mánáidgárddis barget ovdal go mánát bohtet min lusa. Mun váillahan diehtit mánáid birra ja maid sii máhttet, vai buorebut sáhtášeimmet čuovvolit sin álggu rájes juo. Bente, oahpaheaddji

Gehppes sirdimat mánnái

*Ferte leat mihtto-
mearrin hukset
oktavuođaid dán
guovtti áhahusa gaskii
vai ii šatta máná iežas
duohkái gávdnat
geainnu buot dain ođđa
áššiin maid deaivá.*

Ovttasbarggus lea mánná deataleamos oasseváldi. Danne ferte doaibmabijuid ovddi-deapmi čadáhuvvot máná vásáhusaid ja perspektiivva vuodul. Mánás leat dávjá čielga oaivilat das mii lea deatalaš go galgá álgit skuvlii, ja dat berrejit váldojuvvot vuhtii. Lihkostuvvan skuvlaálgjin viđa-guđajahkásačča oaidninsajis sáhtta čilgejuvvot ná

Mus lea leamaš buorre earráneapmi mánáidgárddiin

Go galgá álgit ođđasii, de mearkkaša ahte ferte earránit ovdežiin. Doalut sáhttet leat oassin buori earráneamis mánáidgárddiin. Eanas mánáidgárddit lágídit somás doaimmaid ja doaluid go boarráseamos mánát heitet mánáidgárddis, ovdamearkka dihte feastta dahje idjadanmátkki.

Mus leat vásáhusat mánáidgárddis

Boahhtevaš skuvlamánás leat mielde vásáhusat, máhtut ja návccat mánáidgárddis mángga suorggis, mii lea buorre vuodđun skuvlaálgimii. Go skuvla diehtá ja nanne dáid viidáseappot, de sáhtta leat mielde hukseme oktavuođa ja kontinuitehta árra oahppan- ja fuolahusfálaldaga dáfus. Mihttomearri ferte leat hukset oktavuođaid dán guovtti áhahusa gaskii vai ii šatta máná iežas duohkái gávdnat geainnu buot dain ođđa áššiin maid deaivá.

*Gustav lea leamaš
«oahpásnuvvan-
deaivvadeamis»
skuvllas. Go máhccá
fas mánáidgárdái, de
muitala son vásáhusa
birra earáide ja dadjá:
Mun jáhkán ahte
skuvllas šaddá somá!
Mun dieđán gosa
galggan mannat, gos
luohkkálatnja lea ja gos
hivsset lea.*

Mun illudan álgit skuvlii

Seammás go mánná beassá vásihit oktavuoda ja oadjebasvuoda, de lea deatalaš ráhkadit skuvlaálgima sierra dilálašvuotán. Vuosttaš skuvlabeaivi lea mearka-beaivi ja nu berre ge maiddái vásáhus šaddat. Dovdat illudeami, gelddolašvuoda ja erenoamášvuoda skuvlaálgima oktavuodas lea deatalaš. Skuvlaálgin ii galgga dahkkonjuvvot oaidnemeahtumin ii ge traumáhtalažžan. Lea oassin eallimis vásihit sirdimiid, ja vuosttaš skuvlabeaivi ánsšáša ávvudeami.

Mun lean oadjebas skuvllas

Dutkan ja vásáhusat čájehit ahte mánát geat ovdal skuvlaálgima leat ožžon veahki ipmirdit mii skuvllas dáhpáhuvvá, leat eambo sihkkarat dovdduid dáfus ja leat gergosat dustet hástalusaid eanet oadjebasvuodain go álget skuvlii. Nuppe dáfus sáhtta skuvlaálgin masa ii leat ráhkkanan ja mas ii leat oktilisvuolta ráhkadit váttisvuodaid mii soapmásiid dáfus sáhtta bistit guhkit go dušše vuosttaš skuvlabeaivvi.

Boahttevaš skuvlamánna dárbbasa vásáhusaid, máhtuid ja návccaid mángga suorgis vai birge ođđa árgabeivviin buoremus lágiin. Vásihit ja dovdat oadjebas skuvllas vuosttaš skuvlajagi sáhtta leat mearrideaddjin máná loaktimii, oahppamii ja ovdáneapmái viidáset skuvlamannolagas. Vuohki movt mánna introduserejuvvo iežas ođđa birrasii, sáhtta váikkuhit máná návccaide birget ođđa dilis.

Mus leat divrras oktavuodát skuvlii

Go lea buorre ovttasbargu vuodđun, de čájehit vásáhusat ahte mánát leat eambo oadjebasat go deaivvadit skuvllain, sii oahppagohtet jođáneappot, sii leat ožžon ustibiid skuvllas ovdal go skuvla álgá ja sii leat eanet oadjebasat oahpaheddjiide álggu rájes juo. Go mánná galgá álgit ođđa dillái nu go skuvlii, de dárbbasa strategiijaid das movt háhkat ustibiid. Dákko lea váhnemiin ja oahpaheddjiin mánáidgárddis ja skuvllas deatalaš rolla veahkehit máná oazžut ođđa ustibiid. Oadjebasvuolta lea čoavddasátni maiddái dán oktavuodas.

Mánáidgárdemánát berrejit oahpásnuvvat skuvllain ja skuvlaastoáiggeortnegiin

Vásáhusat čájehit ahte lea mávssolaš máná oadjebasvuhtii skuvlaálgima oktavuodas ahte sii leat ollen oahpásnuvvat dainna skuvllain gosa galget álgit. Dán proseassas lea maiddá deatalaš ahte skuvla čilge iežas vuordámušaid ođđa vuosttašluohkkálaččaide.

«Oahpásnuvvan-deaivvadeapmi»

«Oahpásnuvvan-deaivvadeapmi» dahje galledanbeaivvit gos mánáidgárddi viđa-guđajahkásaččat galledit vuosttaš dási ohppiid, sáhttet dustet sin dárbbuid oazžut dárkilis dieđuid mánáin geat ieža muitet skuvlaálgima bures. «Oahpásnuvvan-deaivvadeapmi» sáhtta mearkašit galledeami mánáidgárddis dahje oktasaš doaimmaid nu go mátkkiid, teáhtergalledeami, ávvudemiid, prošeaktaovdanbuktimiid, oktasaš doaimmaid jna. Minoritehtagielat mánáide sáhtta leat ávkkálaš jus lea mielde dulka dahje muhtun oahpis gii hupmá sin giela.

Galledit skuvlla

Sáhtta leat vuogas lágideit mánga galledanbeaivi gos maiddái galledit rektora, oahpánuvvet oahpaheddjiin, besset diehtit veaháš skuvlla sisdoalu ja bargovugiid birra, ja ahte mánná dasa lassin vel beassá oahpánuvvet skuvlavisttiin ja šiljuin. Olu mánát ballet movt sii galget deaivat luohkkálatnjii, skuvlaastoáiggeortnegii ja hivssegii dakkár visttis mii orro leame stuoris ja hirpmus mánáidgárddi bálddas. Go dovdá skuvlla fysalaš birrasiid, de sáhtta mánná dovdat oadjebasvuoda sirdima oktavuodas.

Galledit skuvlaastoáiggeortnega (SFO)

Olu mánát ja váhnemat eai dovdda SFO iešvuodaid, sisdoalu ja doaimma. Eanas mánáide lea SFO vuosttaš maid deivet čakčat go galget álgit skuvlii. Sirdin mánáidgárddis, gos ledje boarrásepmosat, skuvlii, gos sii leat nuoramusat stuora skuvlaastoáiggeortnegis, sáhtta leat hirpmus. Danne berrejit viđa-guđajahkásaččat galledit maiddái SFO go galledit skuvlla.

Thomas lea aitto álgán skuvlii ja galleda mánáidgárddi čavčča beallái. Son sihkelastá golmmajuvllat sihkkeliin mánáidgárddi birra ja dadjá jitnosit bargiide: Vuoi ihán mun lean váillaahan dán mánáidgárddi!

*Skuvllas leat maiddái
friddjagoartilat.
Dat lea nu ahte álggos
galgat olggos – ja de
galgat fas sisa.
Sissel, 5 jahkásaš*

Fáttarortnegat

Vuosttaš skuvlajagis geavahit olu skuvllat iešguđetlágán fáttarortnegiid. Mánnái sáhtta leat dorvvolaš álgit skuvlii go lea doarjja soapmásis gii dovdá skuvlla ovdalaččas, ja fáttarortnet sáhtta veahkehit máná sajáiduvvat ja háhkat ođđa ustibiid.

Bargit maid oahpásnuvvat guhtet guimmiideasetguin

Go láhčá diliid nu ahte mánáidgárdemánát oahpásnuvvat skuvllain ja SFO:in, de buorrána maiddái daid iešguđetge ášahusaid bargiid oktavuohta. Rávisolbmot sáhttet lonohallat dieđuid ja vásáhusaid, ja nu sáhtta «oahpásnuvvan-deaivvadeapmi» maiddái dagahit ahte bargit buorebut ipmirdit guhtet guimmiideaset sisdoalu ja bargovugiid, mandáhta ja iešvuodaid. Skuvlla ja SFO bargit berrejit maiddái finadit mánáidgárddis oahpásnuvvan dihte dan oahppanárbevrrui gos mánát bohtet.

Váhnemat galget maiddáí mielde

Bearraša doarjja addá mánnái kontinuiehta ja oadjebasvuođa sirdimis

Diliin gos leat olu nuppástusat, ohcalit mii kontinuiehta. Danne lea bearraša doarjja, ángiruššan ja máhttu guovddázis go mánná sirdá mánáidgárddis skuvlii. Diđolaš, positiiva ja ánggirdeaddji váhnemat sáhttet movttiidahttit ja dahkat máná oadjebassan, nu ahte álgá skuvlii ángirisvuođain ja árjjalašvuođain. Lea oktavuohta ruovttu ja skuvlla gulahallandásis ja movt mánná sajáiduvvá dovdduid dáfus ja sosiálalaččat. Go váhnemat dovdet oadjebasvuođa ođđa dilis, de sáhttet sii maiddáí buorebut doarjut mánáid sirdima oktavuođas.

Váhnemat galget oažžut buriid oassálastinvejolašvuođaid

Dávjá vásihit váhnemat ahte lea stuora erohus ovttasbargat mánáidgárdebargiiguin ja skuvlabargiiguin. Mánáidgárddis lea beaivválaččat eahpeformála oktavuohta dalle go buktá ja viežžá máná. Skuvllas sáhtta gulahallan ráddjejuvvot konferánsadiimmuide ja loahpahemiide. Sihke mánáidgárdi ja skuvla galget ovddidit buori gulahallama, nu ahte váhnemat šaddet aktiivvalaš, ovddideaddji ja positiiva ovttasbargoguoimmit. Váhnemat galget oažžut dieđuid makkár vuordámušat skuvllas leat mielváikkuheami ja ovttasbarggu dáfus, ja skuvla ferte guldalit váhnemiid vuordámušaid. Go rahpá vejolašvuođaid guovttebealát diehtjuohkimii, ja váhnemat dovdet ahte sii váldjuvvot duodalaččat, de šaddá oadjebasvuohta. Dát fas dagaha ahte váhnemat dustet jearrat ja buktit evttohusaid. Lea deatalaš ahte váhnemat ožžot buriid dieđuid juridihkalaš, praktihkalaš, struktuvrralaš ja sisdollui guoskevaš áššiid birra skuvllas. Dát guoská erenoamážit jus lea vuosttaš geardi go sis lea mánná skuvllas.

Minoritehtagielat mánát

Muhtun minoritehtagielat mánáide ja váhnemiidda sáhtta sirdin mánáidgárddis skuvlii, ja ieš skuvlaálgin, mielddisbuktit hástalusaid. Minoritehtagielat mánát ja váhnemat sáhttet dárbbasit erenoamáš doarjaga ja bagadusa, erenoamážit jus lea vuosttaš geardde go váhnemiin leat skuvlamánát. Muhtun minoritehtagielat mánát sáhttet dárbbasit erenoamáš heiveheami giela dáfus, ja váhnemat fertejit oažžut buori dieđu das movt skuvla láchá diliid dása. Ortnegat ja njuolggadusat oskkolaš ja kultuvrralaš iešvuođaid dáfus ferte maiddáí čielggaduvvot vuordámušaid olis. Sihke mánáidgárdi ja skuvllat fertejit váldit vuhtii ahte váhnemiin leat iešguđetlágán eavttut dárogiel čálalaš diehtjuohkima dáfus, ja lea deatalaš ahte čálalaš dieđut ovddiduvvojit buori ja ipmir-dahtti vugiin. Dakkár guovlluin gos leat olu minoritehtagielat mánát, berre mánáidgárdi ja skuvla árvvoštallat jorgalahttit muhtun osiid čálalaš dieđuin eará gielaide. Berre maiddáí árvvoštallojuvvot geavahit dulkka sihke dalle go čoahkkinastet mánáin, váhnemiiguin ja bargiiguin, go gielalaš eavttut sáhttet váddudit ovttasbarggu.

Olu boasttu ipmárdusaid sáhtášii garvit jus asttašii čielggadit vuordámušaid.

Buorre diehtjuohkin juohke máná birra ovdal skuvlaálgima

Váhnemat oidnet dál buorebut árvvu mánáidgárddi ja skuvlla ovttasbarggus, eai ge leat nu darvánan dasa ahte skuvla ii galgga diehtit. Sii ipmirdit ahte diehtjuohkin ja ovttasbargu ovddida oadjebasvuođa mánái.

Tore, oahpaheaddji

Ahte skuvla oažžu buori diehtjuohkima juohke máná birra ovdal go álget skuvlii sáhtta dagahit ahte skuvla buorebut sáhtta láchit diliid oktagaslaš oahppomannolahkii skuvlaálgima rájes juo. Dieđut mánáidgárddis fertejit čalmmustahttit dan maid máná máhtta ja nákke ja masa dárbbasa erenoamáš veahki. Mánáidgárddi sáhtta maiddái addit skuvlii dieđuid das maid máná lea vásihan, oahppan ja bargan mánáidgárddis. Jus mánáidgárddi galgá sáhttit addit dieđuid ovttaskas mánáid birra, de fertejit váhnemat miehtat.

Váhnemiid rolla diehtosirdima oktavuođas

Váhnemiin lea lága bokte nannejuvvon vuoigatvuohta ja geatnegasvuohta dahkat mearrádusaid máná ektui, gč. Mánáidlága § 30. Sirdin mánáidgárddis skuvlii galgá dahkkojuvvot lagas ovttasbarggus máná ruovttuin, ja váhnemat fertejit leat mielde mearrideame diehtosirdima eavttuid. Sii galget beassat oaidnit ja mearridit makkár dieđut čuvvot máná skuvlii. Váhnemat galget bovejuvvot searvái čoaikkimiidda mat leat dieđuid birra mat gusket sin mánáide.

lešguđetlágán vuogit lonohallat dieđuid

Diehtolonohallan mánáidgárddi ja skuvlla gaska sáhttet earret eará dáhpuhuvvat čálalaččat mánáidgárddis skuvlii, ságastallamin mánáidgárddi, skuvlla ja váhnemiid gaska dahje dokumentašuvdnasirdima bokte máná doaimma birra mánáidgárddis. Mánáidgárddi dokumentašuvdna sáhtta skuvlii addit dieđuid das maid máná lea

vásihan, oahppan ja bargan mánáidgárddis. Olu suohkaniin leat buorit vásáhusat das ahte sirdit dieđuid mánáidgárddis skuvlii, ovdamearkka dihte máhpaid bokte mat čájehit máná ovdáneami ja buktagiid. Lea deatalaš ahte máná ieš beassá mielde válljet dan dokumentašuvnna mii galgá čuovvut skuvlii. Ovttaskas mánáidgárdi sáhtá friddja válljet dokumentašuvnna metodaidda ja viidodaga, nu guhká go dat dahkkojuvvo váhnemiid miehtamiin.

Ehtalaš ja juridihkalaš árvvoštallamat

Diehtolonohallan ferte čadahuvvot ehtalaš ja juridihkalaš árvvoštallamiid vuodul. Oahpaheaddjit mánáidgárddis ja skuvllas fertejit árvvoštallat dan konteavstta mas máná lea, ii ge sáhte automáhtalaččat vuordit mánás seamma doaibmadási skuvllas go mánáidgárddis. Mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid rámmaplána dadjá čielgasit ahte máná ulbmilolahepmi ii galgga dábálaččat árvvoštallojuvvo mearriduvvon eavttuid mielde. Sáhtá leat váttis gaskkustit gárvvos iskanlisttuid ja kártenreaidduid ovttaskas máná ulbmilolaheami dáfus iešguđetge surggiin. Buoremus lea jus mánáidgárddi, ovttas váhnemiiguin, gaskkustivččii máná nanu belliid ja oppalaš doaibmadási skuvlii ja addá skuvlii viiddis dieđuid das maid mánáidgárddi oppalaččat lea bargan fágalaččat ja pedagogalaččat.

Dieđut mánáidgárddis fertejit čalmmustahttit dan maid máná máhtta ja nákke ja masa dárbbasa erenoamáš veahki.

Oktilisvuohta mánáide geat bohtet mánáidgárddiin gos sámi giella ja kultuvra lea guovddáži

Skuvllat geat váldet vuostá mánáid mánáidgárddiin gos lea sámi fáladat, berrejit ráhkkanit dasa movt dat máná galget joatkit iežaset sámi giellaovdánemiin dáčča luohkás. Oahpahuslága mielde lea buot vuodđoskuvlaohppiin sámi hálddašanguovllus vuoigatvuohta sámegealas ja sámegeallii. Sámi giellaoahppan ferte leat oassin skuvlla guovttegiellašvuoda barggu prinsihpain ja strategiijain.

Oktilisvuohta mánáide geat dárbbasit erenoamáš heiveheami ja čuovvoleami

Prinsihpalaččat gusket buot mánáide dat seamma mihtomearit ja doaibmabijut buori oktilisvuođa ja lihkestuvvan sirdima dáfus. Mihttun lea sihkarastit kontinuitehta oktagaslaččat heivehuvvon oahpahusas. Mánáide geat dárbbasit erenoamáš heiveheami ja čuovvoleami, sáhttet nuppástusat skuvlaálgima oktavuodas mielddisbuktit erenoamáš hástalusaid. Máná galgá vásihit erenoamáš árgiruššama skuvlla bealis, nu ahte sáhtá ávkástallat movttiidahtti ja heivehuvvon oahpahusfálaldagain. Váhnemat ja máná eai galgga dárbbasit vásihit hilgojeaddji ja stigmatisejeaddji guottuid.

Čielga ja oinnolaš rámmat mánái

Lea erenoamáš deatalaš ahte máná váttis dilis vásihit fuolahusa, oinnolašvuoda, oadjebasvuoda ja oktilisvuođa sirdimiid olis. Danne ferte skuvla bures oahpánuvvo ovttaskas mánái, ii dušše diagnosain dahje vejolaš dárbbuiguin mat sis leat erenoamáš heivehepmái. Buot máná, ja erenoamážit geat leat massán dáidduid ja máná geain leat meannudanválttisvuođat, ožžot ávkki rámmain mat leat oinnolaččat ja čielgasat.

Váldit skuvlla fárrui buori áiggis ovdal skuvlaálgima

Mánáidgárddi sisdoalu ja doaimmaid rámmaplánas čuožžu ahte *Jus leaš dárbu viidát láchimii, de ferte ovttasbargu álggahuvvot juo buori áiggis ovdalگو mánná skuvlii álgá* (Máhttodepartemeanta 2006:53). Danne go mánát geain lea doaimmashehttejupmi sáhttet gáibidit erenoamáš doaimbajuid, de šaddá skuvlaálgima plánen mihá viidát. Dát mielddisbuktá hástalusaid, maiddái danne go eambbo bealálaččat leat searvvis. Danne lea deatalaš ahte skuvla váldojuvvui fárrui buori áiggis ovdal skuvlaálgima. Erenoamáš hástalus lea čielggadit nu árrat go vejolaš geas galgá leat ovddasvástádus mánnái beaivválaš skuvladilis.

Plánet heiveheami árrat

Heiveheapmi sáhtta leat fysalaš (steallit, heaissat jna.). Dat sáhtta maid mearkašit ahte galgá sihkkarastit dárbbalaš gelbolašvuoda molssaevttolaš gulahallamis, seavagielas, medisinerema dáfus ja dihto erenoamášpedagogalaš bargovugiin. Muhtumin berre ovttasbargu álgit golbma-njeallje jagi ovdal go mánná galgá álgit skuvlii jus skuvla-fálaldat galgá leat doarvái bures heivehuvvon dassáži go mánná álgá.

Ovddasvástádusjoavkku rolla sirdima ja álgima oktavuodas

Muhtumin ásahuvvo ovddasvástádusjoavku mánnái geas leat erenoamáš dárbbut. Dalle go lea ásahuvvon dákkár ovddasvástádusjoavku, de berre dás leat ovddasvástádus sihkkarastit sirdima ja álgima. Ovddasvástádusjoavkku ulbmil lea čohkket doaimmaid ja plánaid vai mánná ja bearaš sáhttet oazžut ollislaš fálaldaga. Berre ráhkaduvvot plána sirdima dáfus, gos čielggaduvvo geas lea ovddasvástádus masa, goas ja movt. Ovddasvástádusjoavkkus berre maid leat ovddasvástádus lágidit čoahkkimiid mánáidgárddi ja skuvlla gaska sirdima birra.

Váhnemat leat ovttasbargobealálaččat sirdinčoahkkimiin

Čoahkkimiin sirdima birra leat váhnemat deatalaš bealálaččat ovttasráđiid mánáidgárddiin, skuvllain, PP-bálvalusain, vejolaš dearvvašvuodastašuvnnain, mánáid-suodjalusain ja eará instánsaigiin. Váhnemat dovdet máná buoremusat ja dihtet maid mánáidgárddi ja skuvla fertejit váldit vuhtii sihke sirdindilálašvuodas ja viidáset oahppomannolagas. Váhnemat eai galgga dárbbasit johtit olu iešguđetge instánsaid mielde, muhto galget deaivat oktiiheivehuvvon ja doaimmalaš doaimmaapparáhta.

Áššedovdi árvvoštallan PPB bealis

Jus mánáidgárddis lea mánná gean dáfus lea dahkkojuvvon ovttaskas mearrádus erenoamášpedagogalaš veahki birra oahpahuslága § 5.7 vuodul, de ráhkada PPB áššedovdi árvvoštallama ovttaskas mearrádusa vuodđun mii guoská skuvlii (gč. § 5.1). Dát galgá dahkkojuvvo ovttasráđiid váhnemiiguin. Dalle árvvoštallojuvvo dárbbasa go mánná erenoamášoahpahusa. Lea deatalaš háhkat buriid rutiinnaid nu ahte máná vejolaš dárbbut erenoamášoahpahussii gozihuvvojit skuvlaálgima oktavuodas juo. Go skuvla ja PPB árvvoštallet máná dárbbuid, de lea maiddái deatalaš guorahallat máná dili ovdal go lea álgán skuvlii, ja vejolaš erenoamášpedagogalaš veahki maid mánná lea ovdal ožžon.

Mánát geain lea individuála plána (IP)

Muhtun mánáin lea individuála plána (IP). Dát guoská mánáide geat dárbbasit guhkes-áiggi ja heivehuvvon dearvvašvuoda- ja/dahje sosiála bálvalusaid, gč. Njuolggadusa individuála plána birra b. 23.12.2005 nr. 1839. IP ulbmil lea ahte mánna galgá oažžut ollislaš ja oktiiheivehuvvon bálvalusfálaldaga mii lea heivehuvvon individuála dárbbuide ja mihttomeriide. Máná IP:s leat doaimbajut ja dárbbut heivehuvvon guhkit áiggi vuogádahkii. Boahttevaš oahppomannolat ja máná ja váhnemiid višuvnnat ja sávaldagat leat čállojuvvon plánii. Individuála plána lea ge deatalaš reaidu go galgá láhčit diliid buori sirdimii mánáidgárddis skuvlii, daidda mánáide geaidda dát guoská.

Ovttasbarggu ja oktavuoda heiveheapmi – beliid rollat

Suohkanis berre leat bajimus ovddasvástádus oktii heivehit daid iešguđetge mánáidgárddiid ja skuvllaid ovttasbarggu, nu ahte dan sáhttá buoremus lágiin čađahit.

Suohkanat, mánáidgárde- ja skuvlaeaiggádat, mánáidgárddit ja skuvllat ja stáhta Fylkkamánni bokte leat buohkat bealálaččat geat iešguđetge vugiin sáhttet leat mielde duohtan dahkame buori oktavuoda oahppomannolagas, ja buori sirdima mánáidgárddis skuvlii.

Suohkana rolla

Suohkan lea báikkálaš mánáidgárdeiseváldi ja galgá fuolahit bagadeami, čuovvoleami ja bearráigeahču gozihan dihte ahte mánáidgárddit jođihuvvojit gustovaš lágaid mielde. Nuppe bealde lea suohkan mánáidgárdeiseváldi sihke suohkana ja priváhta mánáidgárddiide, ja nuppe bealde lea fas sihke mánáidgárde- ja skuvlaeaiggát. Olu suohkaniin dahket priváhta mánáidgárddit badjel beali mánáidgárdefálaldagas, muhto priváhtaskuvllaid lohku ges lea hui unni. Suohkana rolla lea hui viiddis ja moalkái dasa mii guoská láchit diliid buriid sirdimiidda mánáidgárddi ja skuvlla gaska.

Buorre skuvlaálgin beroškeahttá lea go mánná suohkana vai priváhta mánáidgárddis

Suohkanis lea bajimus ovddasvástádus fuolahit ahte suohkana mánáide šaddá buorre sirdin mánáidgárddis skuvlii. Lea go mánná priváhta vai suohkana mánáidgárddis, ja galgá go mánná álgit almmolaš vai priváhta skuvlii, ii berre váikkuhit dasa ahte oažžu go buori oktavuoda ja buori skuvlaálgima.

*Buorre veahkki sáhtta
leat diehtujuohkin
suhkana neahtta-
siiddus mii lea
erenomážit čadno-
juvvon skuvlaálgimii
ja mii čájeha gos
váhnemat sáhttet ohcat
rávvagiid ja bagadusa.*

Ovttasbargu konkretiserejuvvo suhkana váldoplánain

Suokan sáhtta konkretiseret ovttasbarggu suhkana dálá ollislaš plánendoaimmas dahje sierra váldoplánain. Plána berre čilget mihttomeriid barggu dáfus ja čilget makkár doaimmat ja bálvalusat leat searvvis. Viidáseappot berrejit das leat oppalaš ovttasbargorutiinnat iešguđetge bálvalusfálaldagaid gaskka ja dihto rutiinnat mánáide geat dárbbasit erenoamáš heiveheami. Plána berre maiddái dadjat juoidá dan birra movt váhnemat galget dieđihuvvot ja váldojuvvot fárrui, ja das galget leat doaimmabijut das movt galgá fuomážit mánáid geat dárbbasit liige veahki ja doarjaga. Váldoplána galgá maiddái dadjat juoidá das movt suokan áigu sihkkarastit oktilisvuoda máná oahppamis mánáidgárddi ja skuvlla fágasurggiin ja fágain.

Dieđut interneahtas

Váhnemiin sáhttet leat olu jearaldagat ja balut go mánná galgá álgit skuvlii. Buorre veahkki sáhtta leat diehtujuohkin suhkana neahttasiiddus mii lea erenomážit čadnojuvvon skuvlaálgimii ja mii čájeha gos váhnemat sáhttet ohcat rávvagiid ja bagadusa. Dáppe sáhtta leat vuogas čujuhit Vuodđoskuvlla váhnenlávdegotti (FUG) ruovttusiidui, doppe leat olu ávkkálaš dieđut. Buorre diehtujuohkin suhkana neahttasiidduin sáhtta maiddái fuolahit diehtodárbbu bearrašiid dáfus geat aitto leat fárren suokanii ja geain leat mánat skuvlaagis.

Suokanis berre leat bajimus ovddasvástáduš mánáidgárddi ja skuvlla sirdima logistihkas

Suokanis, mánáidgárdeiseiváldin ja skuvlaeaiggádin, lea ovddasvástáduš mearridit mánáidgárddi ja skuvlla ovttasbarggu eavttuid. Berrejit addot dárbbaslaš bargonjuolggadusat dan barggus mii galgá dápáhuvvat mánáidgárde- ja skuvladásis. Olu mánáidgárddiin leat mánat geat galget iešguđetge skuvllaide álgit, ja nuppe dáfus

bohtet olu skuvllaide mánát iešguđetge mánáidgárddiin. Danne berre suohkanis leat bajimus ovddasvástádus oktiivevehit ovttasbarggu daid iešguđetge mánáidgárddiid ja skuvllaid gaska, nu ahte sáhtta buoremus lágiin čađahuvvot. Suohkan berre maidái láhčit diliid nu ahte jođiheaddji ja rektor seamma bargoguvllus/-biires sáhttet doalahit oktavuoda.

Plánat mat nannejit áiggi ja ovddasvástádusa

Plánat main leat čielga mihttomearit áiggi ja ovddasvástádusa dáfus, leat deatalaš reaidut go ovttasbargu, oktavuoha ja buorre sirdin galgá čalmustahttojuvvot. Plána fuolaha ahte dát bargu šaddá oassin doaimma dábálaš bargguin ja ovddida dárbbalaš kontinuehta.

Movttiidahttit ja čalmustahttit

Suohkan báikkálaš mánáidgárdeiseváldin ja skuvlaeaggádin galgá čalmustahttit oktavuoda ja sirdima, ja movttiidahttit ásahusaid álggahit sierra doaibmajuid. Okta gaskaoapmi sáhtta leat lágidit konferánsaid, oktasaš čoagganemiid dahje kursaid. Nubbi vejolašvuoha sáhtta leat ásahit fágalaš forumiid, fierpmádatjoavkkuid dahje ovttasbargoavkkuid gos mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheaddjit deaivvadit. Iešguđetge ásahusaid gaskasaš fágalaš forum sáhtta ovddidit buoret ipmárdusa dan bargui mii dahkkojuvvo dán guovtti ásahusas. Viidáseappot sáhtta dát mielddisbuktit fágalaš digaštallamiid gos fáddán ovdamearkka dihte sáhtta oahppan mánáidgárddis ja skuvllas, stoahkama mearkkašupmi, giellanannema ja lohkanpahusa oktavuoha, doabahárjehallan ja ráhkaneaddji matematihkkaoahpahuš. Sihkkarastin dihte dáseárvosaš fáldadaga buot mánáide suohkanis, berre suohkan láhčit diliid nu ahte buot mánáidgárddit ja skuvllat váldojuvvojit mielde doibmii.

Mánáidgárddi ja skuvlla rolla

Praktihkalaš čađaheami ovddasvástádus lea ovttaskas mánáidgárddis ja skuvllas. Mánáidgárddi ja skuvlla bargiin lea ovddasvástádus ávkkástallat buot resurssaiguin mat sáhttet leat mielde ráhkkanahhttime máná skuvlaálgimii. Dát mielddisbukta maidái ovddasvástádus čielggadit maid skuvla dárbbasa jus galgá leat ráhkkanan váldit vuostá máná ja váhnemiid.

Jođiheapmi lea mávssolaš

Deatalaš faktor jus galgá olahit ovdáneami ja nuppástuhttima, lea ahte bargu lea vuodđuduvvon mánáidgárddi ja skuvlla jođihangotti doibmii. Jođihangoddi ferte čilget hástalusaid ja leat mielde hábmeme doaibmajuid. Easka dalle sáhttet nuppástusat oažžut coavcci ja bistit. Lea eaktun oahppoorganisašuvnnain ahte lea čielga ja nanu jođihangoddi, ja dát deattuhuvvo earret eará Stuoradiggedieđáhusas nr. 30 (2003–2004) *Kultur for læring* (Oahppama kultuvra).

Sihke jođiheaddjis ja rektoris lea ovddasvástádus čalmustahttit mánáidgárddi ja skuvlla ovttasbarggu ja čuovvolit ovttasbarggu ásahusaid gaska.

Mánáidgárddi ja skuvlla bargiin lea ovddasvástádus ávkkástallat buot resurssaiguin mat sáhttet leat mielde ráhkkanahhttime máná skuvlaálgimii.

Berre várrejuvvot áigi nu ahte mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheaddjit duođai sáhttet ovttasbargat báikkálaččat ja háhkat buriid rámmaid ja rutiinnaid praktihkalaččat.

Áigi ovttasbargui

Ovttaskas faktor mii lea eanemus mearrideaddji dasa ahte lihkestuvvá go ovttasbargu, lea ahte mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheaddjit vuoruhit áiggi deaivvadit plánet oahpposisdoalu ja čađahit sirdinčoahkkimiid. Ferte várrejuvvot doarvái áigi, sihke gelbbolašvuodadoaimmaide ja siskkáldas čielggademiide. Berre maiddái várrejuvvot áigi nu ahte mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheaddjit duođai sáhttet ovttasbargat báikkálaččat ja háhkat buriid rámmaid ja rutiinnaid praktihkalaččat. Ovttasbargu berre nannejuvvot mánáidgárddi ja skuvlla jahke- ja doaibmaplánain, ja dát plánat berrejit lonohallojuvvot ásahusaid gaska.

Oktasaš ipmárdus ja mihttomearit

Dat árvvut maid ektui sirdinbargu lea huksejuvvon, berrejit váldjuvvot mielde olles mánáidgárddi ja skuvlla kultuvrii ja strategiijaide. Dát eaktuda lagas ja aktiivvalaš ovttasbarggu mánáidgárddi ja skuvlla gaska, gos goappešat bealit ožžot eambo ipmárdusa nubbi nuppi iešvuodaide ja doaimmaide. Ulbmil lea oččodit oktasaš ipmárdusa ja mihttomeriid barggu dáfus. Jus galgá joksán dán vuoddu, de mielddisbuktá dat ahte mánáidgárddi ja skuvlla bargit fertejit deaivvadit ja digaštallat guovddáš doahpapiid nu go oahppama ja stoahkama ja defineret maid ovttasbargu mearkkaša.

Čielggadit ulbmiliid, fokusa ja ovdáneami máná oahppama fágasurrgiin

Mánáidgárddi ja skuvlla oahpaheaddjit berrejit maiddái deaivvadit sihkkarastin dihte oktavuoda ja progreshuvnna oahpposisdoalu dáfus. Ulbmil ja progreshuvdna rámma-plána fágasurrgiin ja skuvlla fágain leat huksejuvvon nubbi nuppi ektui, ja bargun lea sihkkarastit ahte plána ja doaibma čađahuvvojit giehtalaga. Vuodđun ferte leat rámma-plána, oahppoplána ja báikkálaš plánat.

Árrat čielggadit geaid mánná bohtá deaivat skuvllas

Lea buorre oadjebasvuoda ja oinnolašvuoda vuodđu ahte mánná ja váhnemat dihtet geaid sii bohtet deaivat skuvllas. Juoga maid mánná ja váhnemat háliidit árrat diehtit, lea makkár eará ohppiiguin mánná galgá vázzit skuvlla ja gii dahje geat galget leat mánná oahpaheaddjin.

Fylkkamánni

Fylkkamánnis lea ovddasvástádus gaskkustit našuvnnalaš politihka sektora báikkálaš bealálaččaide. Našuvnnalaš vuoruheamis mii galgá viidáset ovddidit ovttasbarggu ja oktavuoda sirdima olis mánáidgárddis skuvlii, galgá fylkkamánnis leat láidsteaddji rolla.

Fylkkamánni galgá bearráigeahččat suohkana mánáidgárdeeiseváldin ja skuvla-eaiggádin. Bearráigeahččanváldin leat bagadeapmi gustovaš njuolggadusaid birra, ja dán čuovvoleami bearráigeahččan, deatalaš doaimmat fylkkamánnái. Suohkana rutiinnat sirdima dáfus mánáidgárddi ja skuvlla gaska galget čuovvut mánáidgárde-lága, oahpahuslága ja njuolggadusaid eavttuid.

Loahpas

Dát bagadus lea čájehan rámmaid barggus movt lámčit diliid nu ahte mánát besset vásihit ollislaš ja oktagaslaš heivehuvvon oahpahusmannolaga. Go mánná geargá mánáidgárddis, de galgá dovdat movtta viidáseappot gazzat oahpu skuvllas. Go dovdá oktavuoda mánáidgárddi ja skuvlla gaska ja oadjebasvuoda ođđa árgabeaivvis, de luohhtigoahká iežas návccaide go deaivvada eará mánáiguin, oahppobirrasiin, oahpaheddjiiguin ja skuvlla oahppobargguin.

Vuođdomáhtut ja -návccat leat dárbbaslaščat jus galgá lihkestuvvat ovttaskas olmmožin ja jus galgá doaimmat skuvllas, servodat- ja bargoeallimis maŋnel. Servodat-perspektiivvas lea mánáidgárddi ja skuvlla ovttasbargu dárbbaslaš sihkkarastit buriid oahppobohtosiid ja sosiála jalgema.

Bagadusa leaba Anita Berge, Stavanger universitehtas, ja Sigurd Aukland, Klepp suohkanis, ráhkadan.

Vuodđodokumeanttat

- St.meld. nr. 27 Barnehage til beste for barn og foreldre (1999–2000)
- Kvalitetsatsingen Den gode barnehagen (2001–2003), Barne- og familiedepartementet
- Kompetanseberetningen Bedre føre var enn etter snar? Læring før skolealder (2003) Utdannings- og forskningsdepartementet
- St.meld. nr. 30 Kultur for læring (2003–2004)
- NOU 2003:16 I første rekke. Forsterket kvalitet i en grunnopplæring for alle
- St.meld.nr.16 ...og ingen sto igjen. Tidlig innsats for livslang læring (2006–2007)
- Kompetanse i barnehagen. Strategi for kompetanseutvikling i barnehagesektoren (2007–2010), Kunnskapsdepartementet 2007
- NOU 2007:6 Formål for framtida – formål for barnehagen og opplæringen

Girjjálašvuodalistu

Berge, A. og Alvestad, M. (2007). Å bygge bro mellom barnehage og skole. I: Moser, T. og Røthle, M. (red.): *Ny rammeplan – ny barnehagepedagogikk?* Oslo: Universitetsforlaget.

Brostrøm, S. and Wagner, J. T. (2003). Transition in context: Models, Practicalities and Problems. I: Brostrøm S. and Wagner, J. T. (eds.): *Early Childhood Education in Five Nordic Countries – Perspectives on the Transition from Preschool to School*. Århus: Systime Academic.

Brostrøm, S. (2002). Communication and continuity in the transition from kindergarten to school. I: Fabian, H. and Dunlop, A. (eds.): *Transition in the early years – debating continuity and progression for children in early education*. London: RoutledgeFalmer.

Brostrøm, S. (2001). *Farvel børnehavn – hej skole! Undersøgelser og overvejelser*. Århus: Systime.

Dolva, A. og Aalandslid, M. (red.) (2006). *Skolestart med muligheter – om overgangen fra barnehage til skole for barn med Downs syndrom*. Bergen: Skauge forlag.

Fabian, H. (2002). Empowering children for transition. I: Fabian, H and Dunlop, A (ed.): *Transition in the early years – debating continuity and progression for children in early education*. London: RoutledgeFalmer.

Fabian, H. and Dunlop A-W (2002). Introduction. I: Fabian, H and Dunlop, A-W (eds.): *Transition in the early years – debating continuity and progression for children in early education*. London: RoutledgeFalmer.

Rogalánda Fylkkamánni (2006). *Barnehage + skole = sant! Sluttrapport fra prosjektet*. Rogalánda Fylkkamánni: Oahpahasossodat.

Johansson, I. (2002). Parents' views of transition to school and their influence in this process. I: Fabian, H. and Dunlop, A-W. (eds.): *Transition in the early years – debating continuity and progression for children in early education*. London: RoutledgeFalmer.

Klepp suohkan (2006): *Rapport: «Barnehage + skole er sant!»* Klepp suohkan: Bajásáddanetáhta.

Máhttodepartemeanta (2006). *Rammeplan for barnehagens innhold og oppgaver*. Oslo

Lillemyr, O.F. (2004). *Lek, opplevelse og læring i barnehage og skole*. Oslo: Universitetsforlaget.

Løge, I.K., Bø, I., Omdal, H. og Thorsen, A. A. (2003). *Hva skjer ved overgangen barnehage skole? Tverrfaglig samarbeid rundt skolestart – teori og evaluering*. Stavanger: Høgskolen i Stavanger, Senter for atferdsforskning.

Os suohkan (2006). *Prosjektrapport Barnehage + skole = sant 2004–2006*. Os

OECD (2006). *Starting Strong II – Early Childhood Education and Care*. Paris: Organization for Economic Co-operation and Development.

Pianta, R. C. and Kraft-Sayre, M. (2003). *Successful kindergarten transition. Your guide to connecting children, families & schools*. Baltimore: Paul H. Brooks Publishing Co.

Stord suohkan (2006). Sluttrapport – Stord kommune «Barnehage + skole = sant». Stord

Stuoradikkiedjáhus nr. 30 (2003/2004). *Kultur for læring*. Oslo: Oahpahas- ja dutkandepartemeanta

Time suohkan (2006). *Sluttrapport Prosjektet «Barnehage + skole = SANT»*. Bryne

Oahpahas- ja dutkandepartemeanta (2005). *Kunnskapsløftet – læreplan for grunnskolen og videregående opplæring*. Oslo: Oahpahas- ja dutkandepartemeanta.

Govat:

Siidu 10–11, 23, 26: © Sveinung Bråthen

Siidu 12: © iStockphoto/LPETTET

Siidu 14–15: © Scanpix Norway/Berit Roald

Siidu 17, 20, 29: © Solveig Helene Aksnes

Siidu 18: © Scanpix Creative/Veer/Lisa Pines

Siidu 24–25: © Luth/Maskot

Olggosaddán:
Máhttodepartemeanta

Almmolaš ášahusat sáhttet dingot
lassigáhppálagaid dáppe:
Departemeantta bálvalusguovddáš
Poasta ja gaskkusteapmi
E-poasta: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Fákssa: 22 24 27 86

Muital almmuhuskoda: F-4248 S
Hábmen: Departemeantta bálvalusguovddáš
Ovdasiidogovva: Scanpix Norway/Berit Roald
Deaddileapmi: Bjørkmanns, Alta 10/2011 – Lohku 500

